

ΗΠΕΙΡΟΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ
ΝΕΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΣΤΟΥΣ ΜΟΝΑΔΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΥΣ
ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ

ΑΡΤΑ 8-10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

ΤΑ ΙΕΡΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΟΙ
ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ.
ΦΙΛΙΑΤΩΝ ΚΑΙ ΓΗΡΟΜΕΡΙΟΥ

Τα λαμπρά μνημεία τέχνης και πολιτισμού, που δημιούργησαν οι πρόγονοί μας για να αποδώσουν την τιμή και τη λατρεία στο «θείον», αποδεικνύουν την διαχρονική θεοσέβεια του ελληνικού λαού. Ολόκληρη η επικράτεια έχει να παρουσιάσει τεράστιο αριθμό τέτοιων μνημείων, τόσο της κλασσικής αρχαιότητας, όσο και της μετά Χριστόν εποχής.

Η Θεσπρωτία ακολουθεί και αυτή την ίδια πορεία στην ύπαρξη πλήθους θρησκευτικών μνημείων και λατρευτικών τόπων. Αξιόλογοι Ναοί, σημαντικά Μοναστήρια, ταπεινά Εξωκλήσια και απομονωμένα Ασκητήρια συνθέτουν τον θρησκευτικό πλούτο της περιοχής και δίνουν τη δική τους μαρτυρία για το θρησκευτικό συναίσθημα των θεσπρωτών, από την πρώιμη χριστιανική αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη εποχή. Οι ιεροί αυτοί χώροι δεν είναι κατάλοιπα μιας περασμένης εποχής, ή μόνο δείγματα χριστιανικής αρχαιολογίας, αλλά παραμένουν - οι περισσότεροι - ενεργοί τόποι λατρείας και προσκυνήσεως του Θεού. Η παρουσίαση αυτή περιλαμβάνει τα σημαντικότερα μνημεία και ταυτόχρονα προσκυνηματικούς προορισμούς της Ιεράς Μητροπόλεως Παραμυθίας, στα όρια της οποίας υπάγεται ο Νομός Θεσπρωτίας και ορισμένες περιοχές των γειτονικών Νομών Ιωαννίνων και Πρεβέζης.

Το σημαντικότερο ίσως προσκύνημα της Θεσπρωτίας, ο **Ιερός Μητροπολιτικός Ναός Αγίου Δονάτου**, δεσπόζει μεγαλοπρεπής στο κέντρο της Παραμυθίας, και είναι μεν κτίσμα του 20^{ου} αιώνα, αλλά από το έτος 2000, κατόπιν ενεργειών του Σεβ. Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. Τίτου, διαφυλάσσεται εκεί απότμημα του Ιερού Λειψάνου του Αγίου Δονάτου, πολιούχου της Θεσπρωτίας. Έκτοτε, είναι το επίκεντρο του θρησκευτικού ενδιαφέροντος όχι μόνο των εντοπίων, αλλά και των ολοένα αυξανομένων επισκεπτών, ιδιαιτέρως κατά τις δύο εορτές της μνήμης και της επανακομιδής του Αγίου, στις 30 Απριλίου και στις 29 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα.

Η **Μονή Παναγίας Παραμυθίας** από όπου πήρε πιθανώς το όνομά της η πόλη της Παραμυθίας, κτίστηκε στο β' μισό του 13^{ου} αιώνα,

νοτιοδυτικά της πόλεως και το Καθολικό της ανήκει στον τύπο του δίστηλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με νάρθηκα και τρουλοκαμάρα. Εξωτερικά κοσμείται με εντυπωσιακά κεραμοπλαστικά στοιχεία, ενώ εσωτερικά δεν σώζεται τοιχογραφικός διάκοσμος, αν και υπήρχε -όπως αποδείχθηκε από πρόσφατες εργασίες της Εφορείας Αρχαιοτήτων. Το ξύλινο τέμπλο είναι μεταγενέστερο και κατασκευάστηκε τον 19^ο αιώνα. Δεν διασώθηκαν πολλές πληροφορίες σχετικά με την ιστορική πορεία της Μονής. Κατά την παράδοση, στο Καθολικό της Μονής διαφυλάχθηκαν για λίγο διάστημα, τα λείψανα του Αγίου Σπυρίδωνος και της Αγίας Θεοδώρας της Αυγούστης, κατά τη διαδρομή τους από την Κωνσταντινούπολη στη Κέρκυρα. Εκεί επίσης, ετάφη το λείψανο του Αγίου Νεομάρτυρος Αναστασίου του εκ Παραμυθίας. Χρησιμοποιήθηκε ως Μητροπολιτικός Ναός μέχρι την κτίση του σημερινού και παραμένει σε χρήση ως Κοιμητηριακός. Από τα σωζόμενα κειμήλια το πλέον αξιόλογο είναι ο χρυσοκέντητος Επιτάφιος του 1587, έργο του Μοναχού Αρσενίου από τα Μετέωρα.

Σημαντικό κεφάλαιο στα εκκλησιαστικά μνημεία της Θεσπρωτίας αποτελεί και ο χώρος της αρχαίας **Φωτικής**, έδρας του Αγίου Διαδόχου, αριστερά της σημερινής Παραμυθίας, όπου - αν και χωρίς ολοκληρωμένες ακόμη εργασίες ανάδειξης και πρόσβασης - έχουν εντοπιστεί και ανασκαφεί σημαντικοί παλαιοχριστιανικοί και μεσοβυζαντινοί ναοί με αρκετά ευρήματα, που φανερώνουν την ιστορική σημασία της περιοχής και την πορεία της μέσα στο χρόνο. Πρόκειται για την επιβλητική τρίκλιτη βασιλική στο Παλιοκκλήσι, τον Ναό της Παναγίας Λαμποβήθρας και τον Ναό της Αγίας Φωτεινής.

Η **Μονή Παγανιών**, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου, βρίσκεται κοντά στο χωριό Καλλιθέα της επαρχίας Παραμυθίας, σε πανοραμική τοποθεσία, κτισμένη από το 1652. Ιδρυτής της αναφέρεται ο ιερομόναχος Ιωακείμ και υπήρξε πλούσιο Μοναστήρι με σημαντική δράση και προσφορά. Σήμερα διατηρείται σε καλή κατάσταση το μονόχωρο Καθολικό της, αγιογραφημένο την εποχή της ιδρύσεως, ενώ το υπόλοιπο κτιριακό συγκρότημα είναι πρόσφατα ανακαινισμένο.

Η **Μονή Βέλιανης** είναι αφιερωμένη στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, κτισμένη στην αγκαλιά του όρους Γκορίλα, επάνω από το χωριό Χρυσαιγή Παραμυθίας. Αγνωστη εν πολλοίς η ιστορία της, πιθανώς ιδρύθηκε το έτος 1630 σύμφωνα με σωζόμενη επιγραφή. Το Καθολικό ανακαινίσθηκε λίγο προ του 1866 από τον ιερομόναχο Λεόντιο. Το 1854 λεηλατήθηκε από τους Τούρκους και πυρπολήθηκε. Σήμερα διατηρείται το Καθολικό, με έντονα όμως στατικά προβλήματα, καθώς και κάποια ερειπωμένα κτίρια και καταβάλλεται προσπάθεια αποκατάστασης.

Στον σημαντικό μεσαιωνικό οικισμό της **Οσδίνας**, κοντά στο χωριό Πέντε Εκκλησιές Παραμυθίας, ανάμεσα στα ερειπωμένα σήμερα οικήματα, σώζονται και κάποιοι Ναοί, από τους οποίους οι σημαντικότεροι είναι:

Ο **Ναός της Παναγίας**, που κτίστηκε το 1609, από τον Ιωάννη Πετροψαρά, στον τύπο του μονόχωρου καμαροσκέπαστου με χαγιάτι και

αργότερα μετατράπηκε σε σταυρεπίστεγο, ενώ ο Νάρθηκας είναι μεταγενέστερη προσθήκη. Οι τοιχογραφίες χρονολογούνται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα. Πρόσφατα επιτελέσθηκαν εργασίες συντήρησης και ανακαίνισης από την τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων.

Ο **Ναός των Ταξιαρχών**, που κτίστηκε, σύμφωνα με κεραμική επιγραφή, το έτος 1577 επίσης στον τύπο του μονόχωρου καμαροσκέπαστου, στον οποίο αργότερα προστέθηκε ο Νάρθηκας. Οι τοιχογραφίες, με κρητικά πρότυπα ζωγραφικής, χρονολογούνται στα 1620 και παρουσιάζουν αρκετή φθορά. Η πρόσβαση στον χώρο της Οσδίνας γίνεται από την παλαιά εθνική οδό Ιωαννίνων-Ηγουμενίτσας.

Οκτώ χιλιόμετρα βορειοανατολικά των Φιλιατών, στα Ελληνοαλβανικά σύνορα, βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα μοναστήρια της Ηπείρου, η **Ιερά Μονή Γηρομερίου**, κτισμένη σε υψόμετρο τριακοσίων περίπου μέτρων, στις αρχές του 14ου αιώνα, στην εποχή της ακμής ακόμη του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Ιδρυτής αυτής είναι ο Όσιος Νείλος ο Ηγιασμένος, η σημαντικότερη ασκητική φυσιογνωμία του θεσπρωτικού χώρου. Αποτέλεσε σημαντικό μοναστικό κέντρο φθάνοντας στην μεγαλύτερη ακμή της στα μέσα του 16ου αιώνα, εποχή κατά την οποία, σύμφωνα με τις πηγές, αριθμούσε μαζί με τα εξαρτήματά της 300 μοναχούς. Σταυροπήγιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, απετέλεσε έδρα Πατριαρχικής Εξαρχίας, και αργότερα έδρα της Επισκοπής Γηρομερίου, με δικαιοδοσία στα πέριξ χωριά της επαρχίας και την κωμόπολη των Φιλιατών.

Στην εν γένει προσφορά της Μονής συμπεριλαμβάνεται η λειτουργία του Κρυφού Σχολείου και της Ιερατικής Σχολής, μέσα στο χώρο της Μονής, και η λειτουργία σχολείων σε κάποια χωριά της περιοχής.

Το Καθολικό, είναι σχετικά μικρών διαστάσεων και ανήκει στον τύπο των τετρακονίων σταυροειδών εγγεγραμμένων μετά τρούλου. Το αρχικό κτίσμα του 14^{ου} αιώνας, ήταν πιθανώς ένας απλός μονόχωρος ναός, ενώ η σημερινή του μορφή, δηλαδή τα τέσσερα τμήματά του, είναι αποτέλεσμα διαφορετικών οικοδομικών φάσεων. Με βεβαιότητα, γνωρίζουμε μόνο για την ανέγερση του Κυρίως Ναού, η οποία έγινε το 1568 κατόπιν χορηγίας του Αγά της Ουγγροβλαχίας Οξυώτη από την Πωγωνιανή. Εξωτερικά διακοσμείται από λιτά κεραμικά σχέδια. Εσωτερικά παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον καθώς στολίζεται από αγιογραφικό διάκοσμο του 16ου και 17ου αιώνα. Το δεύτερο στρώμα των τοιχογραφιών (1679) είναι λαϊκής τεχνοτροπίας της εποχής εκείνης ενώ το πρώτο, του 16ου αιώνα, είναι βυζαντινής τεχνοτροπίας, και παρουσιάζει έναν σπάνιο συνδυασμό - μοναδικό ανάμεσα στα μνημεία της Ηπείρου - Κρητικής Σχολής, με στοιχεία της Σχολής της Βορειοδυτικής Ελλάδας και επιρροές από τη Δύση. Οι αγιογράφοι και των δύο φάσεων μέχρι σήμερα είναι άγνωστοι.

Σώζονται τμήματα τέμπλων από τον 16^ο και 17^ο αιώνα, και ολόκληρο το τελευταίο χρονολογικά, αξιολογότερο έργο λαϊκής ξυλογλυπτικής κατασκευασμένο το 1824 και επιχρυσωμένο το 1829, και σε ιδιαίτερο προσκυνητάρι η εφέστιος εικόνα της Παναγίας της Οδηγήτριας, από τον 14ο αιώνα. Πρόκειται για αμφιπρόσωπη εικόνα, όπου

απεικονίζονται στη μια όψη η Παναγία του τύπου Οδηγήτριας, με την επωνυμία "ΟΡΗΧΗΟΤΙΣΣΑ", ενώ στην άλλη όψη οι Απόστολοι Πέτρος και Παύλος.

Στη Μονή σώζονται αρκετά ακόμη κειμήλια, όπως: εικόνες, έργα μικροτεχνίας, πατριαρχικά σιγίλια και ηγεμονικά χρυσόβουλα σε μεμβράνη, χειρόγραφα (14ου-19ου αι.), έντυπα βιβλία (17ου-20ού αι.) καθώς επίσης εκκλησιαστικά σκεύη αργυροχοΐας κ.ά.

Ο Άγιος Μηνάς, το Μετέωρο της Ηπείρου, βρίσκεται στο χωριό Κοκκινολιθάρι, επάνω στον παλαιό δρόμο που ενώνει τους Φιλιάτες με τα Ιωάννινα και αποτελεί ένα από τα πλέον γραφικά αξιοθέατα του νομού Θεσπρωτίας.

Η ιστορία του ιερού αυτού προσκυνήματος, χάνεται στα βάθη των αιώνων και καλύπτεται με ένα μεγάλο πλήθος θρύλων και παραδόσεων, που διατηρήθηκαν από γενιά σε γενιά ως τις μέρες μας. Τα ιστορικά στοιχεία που έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα, μας πληροφορούν ότι ήταν Μετόχι της Μονής Γηρομερίου, τουλάχιστον από το 1667. Εκτός των σήμερα σωζόμενων κτηρίων, περιελάμβανε το Δεσποτικό με το μαγειρείο, κελιά, καθώς στάβλους για τα ζώα. Το Μετόχι του Αγίου Μηνά είχε μέχρι πρόσφατα, δικά του κτήματα καθώς και κοπάδια με ζώα. Παράλληλα αποτελεί σημαντικό προσκύνημα για τους κατοίκους της περιοχής, καθώς είχε περιβληθεί από νωρίς με τη φήμη των θαυμάτων, τα οποία οι κάτοικοι διηγούνται μέχρι σήμερα με περισσή ευλάβεια.

Η **Μονή Αγίου Γεωργίου Καμύτσιανης** κοντά στον Τσαμαντά, στα ελληνοαλβανικά σύνορα, αρχικά ιδρύθηκε σε άγνωστη εποχή. Από κάποιες επιγραφές φαίνεται ότι η ανοικοδόμησή της άρχισε το έτος 1758 από τον κτίτορα ιερομόναχο Παΐσιο επί των ερειπίων της προϋπαρχούσης Μονής η οποία κατεστράφη παλαιότερα. Ήταν επαρχιακή Μονή, με μεγάλη περιουσία και σπουδαία βιβλιοθήκη. Σύμφωνα με τη νεώτερη παράδοση, στην φιλοπατρία και ευστροφία του τελευταίου Ηγουμενίου **Αρχιμανδρίτου Δαμιανού Πέσχου** - στα χρόνια του οποίου γνώρισε μεγάλη ακμή - οφείλεται η συμπερίληψη της περιοχής της Μουργκάνας στην ελληνική επικράτεια. Μετά τον θάνατό του, η Μονή ερήμωσε και άρχισε να παρακμάζει. Τα κελιά κατέρρευσαν και διατηρήθηκε μόνο το Καθολικό, που σώζεται μέχρι σήμερα και χρησιμοποιείται ως ενοριακός Ναός του συνοικισμού Καμίτσανη, ο οποίος είχε δημιουργηθεί εν τω μεταξύ, στην περιοχή γύρω από τη Μονή. Αρχιτεκτονικά ανήκει στον συνήθη ρυθμό των τετρακιονίων σταυροειδών μετά τρούλου. Ο εντυπωσιακός και πλούσιος τοιχογραφικός διάκοσμος, έργα ντόπιων καλλιτεχνών, καθώς και τα ξυλόγλυπτα χρονολογούνται στην εποχή της ανοικοδομήσεώς της στα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Η **Μονή Αγίου Αθανασίου** βρίσκεται κοντά στο χωριό Βαβούρι, κτισμένη επάνω σε χαμηλό λόφο στα βουνά της Μουργκάνας. Το έτος ιδρύσεως είναι άγνωστο, αλλά πιθανότατα υφίσταται από τον 16^ο αιώνα. Στα χρόνια της Κατοχής πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς και σήμερα σώζεται ανακαινισμένο το Καθολικό, το Κωδωνοστάσιο στην πύλη της Μονής, καθώς και ελάχιστα κτίσματα.

Η **Μονή Αγίας Μαρίνας Λύκου** βρίσκεται ανάμεσα στα χωριά Λεπτοκαρυνά και Χαραυγή των Φιλιατών κοντά στη Λαγκάβιτσα (παραπόταμος του Καλαμά). Κτίστηκε σύμφωνα με μαρτυρίες το 1832 από κάποιον πλούσιο χωριανό, ονόματι Πριμηκύριο και τη γυναίκα του Μαρίνα, οι οποίοι εμόνασαν εκεί. Διατηρήθηκε σε ακμή όσο ζούσαν οι κτίτορες. Μετά τον θάνατό τους το Μοναστήρι περιήλθε σε παρακμή, ώσπου διαλύθηκε και ερημώθηκε. Σήμερα σώζεται σε καλή κατάσταση το ευρύχωρο τρίκλιτο Καθολικό με θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο, ενώ το υπόλοιπο κτιριακό συγκρότημα είναι σε φάση ανακαίνισης.

Η **Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Ραγίου** είναι κτισμένη στα αριστερά του δρόμου της Ηγουμενίτσας προς Σαγιάδα, επάνω σε λόφο με ελαιόδενδρα και θέα προς τη θάλασσα. Θεωρείται ότι ιδρύθηκε κατά την βυζαντινή περίοδο, χωρίς όμως απόλυτη τεκμηρίωση. Λόγω της θέσεώς της γνώρισε πολλές περιπέτειες, η μεγαλύτερη καταστροφή όμως συνέβη κατά τον 18^ο αιώνα, εποχή κατά την οποία λεηλατήθηκε και πυρπολήθηκε οι δε μοναχοί εσφαγιάστηκαν από τους Τούρκους. Η κατεστραμμένη Μονή ανακαινίστηκε το 1865 από τον Ηγούμενο Ναθαναήλ, μετέπειτα Μητροπολίτη Προύσης και εν τέλει Νικοπόλεως και Πρεβέζης. Επί των ημερών της ηγουμενίας του η Μονή έφθασε σε μεγάλη ακμή και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Το 1924 διαλύθηκε και η περιουσία της διανεμήθηκε στους πρόσφυγες από την Μικρά Ασία.

Σήμερα σώζεται το Καθολικό, ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού τύπου, κατάγραφο από τοιχογραφίες, αλλά με έντονη εικόνα φθοράς. Διατηρούνται ακόμη ένα τμήμα της πτέρυγας των κελιών και μια δεξαμενή ομβρίων υδάτων.

Το προσκύνημα του **Αγίου Αθανασίου Πέδδικας** βρίσκεται σε μια ειδυλλιακή τοποθεσία, κοντά στο ομώνυμο χωριό. Οι ελάχιστες πληροφορίες που διασώθηκαν δεν μας διαφωτίζουν επαρκώς σχετικά με την ιστορική του πορεία. Όπως φαίνεται, λειτουργούσε εξ αρχής ως σεβάσμιο προσκύνημα και όχι σαν οργανωμένο Μοναστήρι και υφίσταται τουλάχιστον από τον 19^ο αιώνα.

Στην είσοδο του κόλπου της Ηγουμενίτσας, βρίσκεται το **Αγιονήσι**, μια κατάφυτη νησίδα, όπου βρίσκεται η **Μονή της Παναγίας**. Πιθανολογείται ότι ιδρύθηκε κατά τον 12^ο αιώνα. Αποδεδειγμένα, υφίσταται τουλάχιστον από το έτος 1654, αφού είναι σημειωμένο σε ενετικό χάρτη του έτους αυτού, όπου όλο το νησί ονομάζεται «βραχονησίδα της Παναγίας». Πιθανώς, λεηλατήθηκε πολλές φορές και σήμερα σώζεται ανακαινισμένο το μικρών διαστάσεων μονόχωρο Καθολικό, ένα πηγάδι, καθώς και κάποια ελάχιστα ερείπια των κτιριακών εγκαταστάσεων.

Ο **Ναός της Θεοτόκου**, ερειπωμένος σήμερα, βρίσκεται στο χωριό **Γλυκή Θεσπρωτίας**. Κτίστηκε ως τρίκλιτη βασιλική κατά την μεσοβυζαντινή εποχή. Στη θέση αυτή βρίσκονταν κάποιος παλαιοχριστιανικός Ναός από τον οποίο προέρχονται αρκετά αρχιτεκτονικά μέλη. Ο Ναός αυτός ταυτίζεται, κατά μία εκδοχή, με αυτόν που έκτισε ο Άγιος Δονάτος επίσκοπος Ευροίας, στην εποχή του Μ.

Θεοδοσίου. Κατά τον 18^ο αιώνα ο Ναός ενισχύθηκε με αντηρίδες και διακοσμήθηκε εκ νέου. Σήμερα σώζονται ελάχιστες τοιχογραφίες, ενώ στον χώρο του Ιερού, κτίστηκε μεταγενέστερα ένας μικρός Ναός. Σε ανασκαφές που έγιναν παλαιότερα βρέθηκαν αρκετοί τάφοι, παλαιοχριστιανικά κιονόκρανα, μεσοβυζαντινά ανάγλυφα και νομίσματα διαφόρων εποχών.

Στον ιστορικό χώρο του **Σουλίου**, πασίγνωστο από την ιστορία για τους αγώνες των Σουλιωτών, βρίσκονται πέραν των άλλων ιστορικών μνημείων:

Η **Μονή της Αγίας Παρασκευής στο Κούγκι**, επάνω από το χωριό Σαμονίβα. Ανακαινισμένη σήμερα, κτίστηκε από τον περίφημο Ηγούμενό της Σαμουήλ, το 1793 και ανατινάχτηκε από τον ίδιο το 1803, εποχή που συνέβησαν τα γνωστά τραγικά γεγονότα της παραδόσεως του Σουλίου, μετά την συνθήκη με τον Αλή Πασά.

Ο **Ναός του Αγίου Δονάτου**, επάνω στον ομώνυμο λόφο, άγνωστο το έτος της πρώτης κτίσεως, μετατράπηκε σε φρούριο από τους Τούρκους το 1803 και αποκαταστάθηκε μεταγενέστερα από τους Σουλιώτες, ενώ προστέθηκαν ο περίβολος και το κωδωνοστάσιο. Κοντά στον Ναό αυτό τελούνται κάθε χρόνο οι επίσημα καθιερωμένες εορτές του Σουλίου.

Η **Μονή Μεταμορφώσεως Σωτήρος** βρίσκεται 2 χλμ. νοτιοδυτικά του χωριού Πλακωτή. Ιδρύθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή και είναι ένα από τα παλαιότερα εκκλησιαστικά μνημεία του τόπου. Το Καθολικό, σπάνιου αρχιτεκτονικού ρυθμού για την Ήπειρο, διασώζει τοιχογραφίες από τον 11^ο μέχρι τον 14^ο αιώνα, όπως απέδειξαν πρόσφατες εργασίες της Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας.

Η **Μονή της Παναγίας Μίχλας** αφιερωμένη στην Γέννηση της Θεοτόκου, βρίσκεται κοντά στο χωριό Πολύδροσο, δύο χλμ. από την παλαιά Εθνική Οδό Ηγουμενίτσας – Ιωαννίνων. Άγνωστο το έτος ιδρύσεως ανακαινίστηκε από τον Ηγούμενο Λεόντιο το 1845 και σώζεται πλήρως ανακαινισμένη.

Η **Μονή Αγίου Δημητρίου** βρίσκεται στο χωριό Καμίνι Παραμυθιάς. Σήμερα σώζεται μόνο το Καθολικό, κτίσμα του 13^ο αιώνα και ανακαινισμένο κατά τον 18^ο.

Η **Μονή Αγίας Κυριακής** βρίσκεται μέσα στο χωριό Γαρδίκι Παραμυθιάς. Σώζεται μόνο το Καθολικό, κτίσμα πιθανώς του 14^ο αιώνα.

Σεβάσματα προσκυνήματα όμως, είναι και τα Ασκητήρια της περιοχής. Απέναντι από τη Μονή Γηρομερίου, επάνω από τον σημερινό δρόμο από Φιλιάτες προς Τσαμαντά, βρίσκεται το **Ασκητήριο του Οσίου Νείλου**. Πρόκειται για ογκώδη βράχο, που οι σπηλιές του χρησίμευσαν στον Όσιο Νείλο και τους συνασκητές του ως κατοικία μέχρι να ιδρυθεί η Μονή. Σώζεται στην εξωτερική πλευρά του τοίχου που βρίσκεται στην είσοδο της σπηλιάς τοιχογραφία Αρχαγγέλου του 14^ο αιώνα και εσωτερικά άλλες δύο βραχογραφίες. Στον σπηλαιώδη ναό στη βάση του βράχου, υπάρχουν ακόμη ελάχιστα σπαράγματα αγιογράφησης και επιχρισμάτων που δείχνουν ότι παλαιότερα μάλλον ήταν ολόκληρη η επιφάνεια αγιογραφημένη.

Επάνω από τη Μονή του Προδρόμου Βέλλιανης, σε πολύ απόκρημνη τοποθεσία, σε υψόμετρο 1200 μ. περίπου, βρίσκεται το **Ασκητήριο του Αγίου Αρσενίου**, που τιμάται ιδιαίτερα από τους κατοίκους της γύρω περιοχής. Πρόκειται για μεγάλη φυσική σπηλιά, όπου σε παλαιότερη εποχή έζησαν ασκητές. Η πρόσβαση γίνεται δύσκολα από ανηφορικό μονοπάτι, αλλά η εμπειρία της διαδρομής και της καταπληκτικής θέας ανταμείβει τον επισκέπτη.

Ακόμη ένα **Ασκητήριο** βρίσκεται κοντά στο χωριό Μόρφι σε μια σπηλιά, όπου σώζεται μικρών διαστάσεων Ναός, που τιμάται στο όνομα του **Αγίου Αρσενίου** και αγιογραφήθηκε το 1872 από Χιονιαδίτες καλλιτέχνες. Η πρόσβαση είναι εύκολη, αφού υπάρχει βατός χωματόδρομος από το χωριό μέχρι ένα σημείο, και σύντομο μονοπάτι στη συνέχεια.

Η **Μονή Πούντας** είναι αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή και είναι άγνωστη η εποχή της ιδρύσεως. Βρίσκεται δίπλα στο Καναλάκι Πρεβέζης, κτισμένη στους πρόποδες μικρού λόφου, στις όχθες της άλλοτε Αχερουσίας λίμνης, κάτω από τον οποίο απλώνεται η εύφορη πεδιάδα του Φαναρίου. Υπήρξε πλούσια Μονή και μέχρι το 1913, σύμφωνα με μαρτυρίες, διατηρούσε Σχολαρχείο. Μέσα στο Καθολικό σώζεται ο τάφος της Αγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευής. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση η Αγία Παρασκευή έφθασε διδάσκοντας μέχρι εκεί, όπου και μαρτυρικά τελείωσε τη ζωή της. Στην άκρη του τάφου βρίσκεται ένας ογκώδης μονόλιθος, όπου η Αγία έσκυψε την κεφαλή για να αποκεφαλιστεί. Η Μονή της Πούντας σήμερα βρίσκεται σε περίοδο ακμής. Ριζικά ανακαινισμένη και επανδρωμένη με γυναικεία αδελφότητα δέχεται πλήθος προσκυνητών σε όλη την διάρκεια του έτους.

Η **Μονή του Αγίου Δημητρίου** βρίσκεται κοντά στο χωριό Κυψέλη Πρεβέζης και σήμερα σώζονται μόνο το Καθολικό και η Τράπεζα, η οποία μετετράπη αργότερα σε ναό του Αγίου Γεωργίου. Ιδρύθηκε κατά τον 13^ο αιώνα και είναι το πλέον σημαντικό βυζαντινό μνημείο της περιοχής, με θαυμάσια αρχιτεκτονική και πλούσια κεραμική διακόσμηση. Άγνωστη από πηγές και ιστορικές μαρτυρίες η πορεία της μέσα στον χρόνο, περιμένει ακόμη το ενδιαφέρον των ειδικών για την μελέτη της ιστορίας της, καθώς και για την περαιτέρω συντήρηση και ανάδειξή της.

Η άλλοτε **Μονή του Τιμίου Προδρόμου** βρίσκεται στην κορυφή χαμηλού λόφου κοντά στο χωριό Μεσοπόταμο Πρεβέζης. Στον χώρο αυτό λειτούργησε για πολλούς αιώνες πρό Χριστού το περίφημο Νεκρομαντείο, μια και ο χώρος βρίσκεται πολύ κοντά στον Αχέροντα ποταμό. Το ακριβές έτος ιδρύσεως μας είναι άγνωστο. Πιθανώς να κτίσθηκε πρό του 15^{ου} αιώνα και αναφέρεται ότι από το 1630 υπήρξε Μετόχι της Μονής Αγ. Αικατερίνης Σινά. Μετά από ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο, κατεδαφίστηκαν τα κελιά και διατηρήθηκε το Καθολικό, με τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα. Σήμερα είναι επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος στην δικαιοδοσία του Υπ.Πολιτισμού.

Όμως, τα σημεία προσκνηματικού ενδιαφέροντος δεν εξαντλούνται μόνο με τα Μοναστήρια. Σημαντικά μνημεία και προσκνήματα υπάρχουν και σε διάφορες Ενορίες της Μητροπόλεως.

Αξίζει τον κόπο να επισκεφθεί κανείς τον ιστορικό **Ναό της Αγίας Τριάδος** στο κοιμητήριο της πόλης των Φιλιατών, μία κομψή τρίκλιτη βασιλική, κτίσμα του 1876, όπου σώζονται και αρκετά κειμήλια.

Λίγα χιλιόμετρα βορειότερα βρίσκεται το παραδοσιακό και πολύ γραφικό Πλαίσιο, όπου σώζονται αρκετοί αξιόλογοι ναοί. Δεσπόζει ο κεντρικός ενοριακός Ναός του Προφήτη Ηλία ανακαινισμένος κατά τον 19^ο αιώνα, με εντυπωσιακό ξυλόγλυπτο τέμπλο, κατασκευασμένο στην Οδησό της Ουκρανίας. Είναι διακοσμημένος με τοιχογραφίες του α' μισού του 20ού αιώνα και μεγάλο αριθμό κειμηλίων, μεταξύ των οποίων εικόνες, ιερά σκεύη και χρυσοκεντήματα, αφιερωμένα από την περίφημη κυρά-Βασιλική. Διατηρείται ακόμη μέσα σε αργυρή θήκη, ως ιδιαίτερη ευλογία, τμήμα του ιερού λειψάνου της Αγίας Ευφημίας, προερχόμενο από την Κωνσταντινούπολη. Σημαντικά μνημεία είναι επίσης ο Ναός της Αγίας Παρασκευής, ο αρχαιότερος του χωριού, με καλοδιατηρημένες τοιχογραφίες και ο Ναός του Αγίου Γεωργίου, με τις υπέροχες και σπάνιες διακοσμήσεις του τέμπλου.

Στον **Άγιο Βλάσιο Ηγουμενίτσας** βρίσκεται ο παλαιός Ναός του Αγίου Αθανασίου, κτισμένος δίπλα στην πατρική οικία του Αγίου ιερομάρτυρος Αναστασίου.

Στην Παραμυθιά επιπλέον υπάρχει ο ενοριακός Ναός του ετέρου Νεομάρτυρος Αγίου Αναστασίου του εκ Παραμυθίας.

Τέλος, στην κοσμοζάκουστη και γραφική Πάργα υπάρχουν δεκάδες Ιεροί Ναοί με αξιόλογα κειμήλια, που συμπληρώνουν τον θρησκευτικό προσκνηματικό πλούτο της Μητροπόλεως.